

SCIENTIFIC PAPERS
OF THE UNIVERSITY OF PARDUBICE
Series C
Faculty of Humanities
6 (2000)

**IDEA “AMERICTVÍ“ JAKO JEDNO Z KRITÉRIÍ UTVÁŘENÍ
AMERICKÉHO LITERÁRNÍHO KÁNONU**

Šárka Bubíková
Fakulta humanitních studií Univerzity Pardubice

ÚVOD

Americká literatura prošla za nedlouhou dobu své existence zajímavým vývojem z hlediska pohledu na to, co je literární „klasika“. O jakémsi procesu formalizace kánonu¹⁾ americké literatury lze hovořit od dvacátých let tohoto století, kdy se postupně ustavuje *English*²⁾ jakožto řádný předmět vysokoškolského studia a kdy se již všeobecně přestává americká literatura pokládat jen za odnož literatury britské. Spolu s ustavením této nové oblasti akademického zájmu se také zvyšuje potřeba učebnic a antologií a při jejich tvorbě samozřejmě dochází k selekci a preferenci určitých děl na úkor jiných. Jak uvádí Paul Lauter, tyto vysokoškolské „kurzy, antologie a profesionální specializace přispěly k akademické institucionalizaci čtenářské volby“ [Lauter, 27].

Od šedesátých let se na poli americké literární kanonicity datuje proces přehodnocování dosavadního tradičního kánonu a začíná zuřit mistry až neuvěřitelně urputný boj o jeho rozšíření. Tato situace je akademickým dopadem politických změn a pravděpodobně i odrazem nástupu postmoderního paradigmatu. Prvotní reakce na požadavky rozšířit tradiční kánon byly bytostně americké - expanze, totiž prosté přičlenění jednotlivých představitelů menšinových „sub-literatur“. Avšak tato expanze kánonu nemůže jít donekonečna, protože pak hrozí zánik kulturně sdíleného referenčního rámce, a tedy i rozpad „národní kultury“. Z tohoto důvodu je jakési znovuvytvoření „kánonu americké literatury, ať už jakkoliv obtížné, ne-

---

1. Slovo kánon pochází z řečtiny, kde původně znamenalo třtinovou hůl, pak pravítko či měřítko a posléze přeneseně pravidlo nebo normu. V tomto smyslu již v sobě slovo kánon obsahuje odkaz na autoritu. Jako kánon je označován seznam knih tvořících Písmo, jež byl sestaven tridentským koncilem v roce 1546. Také židovská tradice používá slova kánon pro označení seznamu přijatých spisů, jak se ustálil na rabínském synodu v Jabném koncem 1. století n. l. Normativní charakter výrazu kánon byl touto jeho aplikací posílen. Jak uvádí Rudolph Pfeiffer, byl výraz kánon poprvé použit v souvislosti se seznamem vybraných autorů v roce 1768 Davidem Ruhnkenem, ovšem nikoliv v doslovném, ale v katachrestickém smyslu [Pfeiffer, 207].

2. V našem prostředí by asi nejlépe odpovídal termín „anglická filologie“, případně „amerikanistika“.

zbytností” [Kolb, 39]. Oba póly procesu utváření kánonu výstižně charakterizuje Harold Kolb: „Jako demokraté musíme být inkluzivní a pluralističtí, zároveň však jakožto humanisti musíme mít odvahu být selektivní, neboť pronášení hodnotových soudů je jádrem humanitních věd“ [Kolb, 39].

Vyvstává zde otázka kritérií, na jejichž základě určujeme díla jako „kanonická“, neboť, jak Kolb dále poznamenává: „seznam významných knih neexistuje jen tak sám o sobě, odděleně od přesvědčení o významnosti. Kánon je kulturním zrcadlem, odrážejícím naše pojetí toho, kdo vlastně jsme. Je to národní studnice historických a společenských hodnot, pedagogických pojmů, idejí o smyslu literatury“ [Kolb, 39].

Je snad příznačné, že debata o validitě literárních kánonů a o principech jejich utváření má takovou intenzitu právě ve Spojených státech, kde je otázka identity otázkou od počátku diskutovanou a do současnosti palčivou. Otázka identity úzce souvisí s otázkou tradice a má svou paralelu v problematice identity a tradice literární. Jedním z hledisek, jež se zjevně na utváření amerického kánonu podílela, je kromě měřítek estetických bezpochyby i hledisko národní a kulturní identity.

TRADIČNÍ POJETÍ

Již v době koloniální se Hector St. John de Crèvecoeur³⁾ zamýšlel nad tím, kdo je to Američan, co to vlastně znamená *americký*. A bylo jen otázkou času začít se ptát, co je to *americká literatura*, jak a zda vůbec se liší od literatury evropské, přesněji řečeno anglické. Zatímco někteří, jako například Noah Webster, volali po literární nezávislosti na evropských vzorech („Amerika musí být právě tak nezávislá *literárně* jako *politicky*...“) [Ruland, 8], jiní byli mnohem skeptičtější k možnostem literatury v zemi bez tradičních struktur a materiálů, které obvykle bývají námětem literárních děl. Zatímco Crèvecoeur vnímal to, co Amerika ve srovnání s Evropou nemá, jako pozitivní výsledek procesu zbavení se nevhodného, de Tocqueville ve své *Democracy in America* či Hawthorne v předmluvě k *Marble Faun* vidí absenci komplexních společenských struktur, bohatství lidové literární tvorby, kupříkladu v podobě legend a mýtů, a pestré tradice „vysoké“ literatury, na niž je možno navázat, spíše jako handicap. Také Lionel Trilling poukazuje na fakt, že ve Spojených státech: „skutečný základ pro román neexistoval - totiž napětí mezi střední třídou a aristokracií, které dodává mravům pozoruhodné plastičnosti, protože jsou živoucí reprezentací ideálů a živým komentářem idejí“ [Trilling, 260].

Alexis de Tocqueville velmi pozoruhodným způsobem - totiž porovnáním rysů společnosti demokratické, tj. americké, a aristokratické, tj. evropské - dospívá k prorockému vymezení možností literatury v Novém světě a tím i k vytyčení základních rysů budoucí americké literatury. Ačkoliv de Tocqueville v *Poetry in a Democratic Society* hovoří pouze o poezii, jsou jeho postřehy natolik obecně platné, že je lze vztáhnout na celou oblast literární tvorby. Americký princip rovnoprávnosti odstraněním většiny hierarchické struktury, jež je tak hluboce zakořeněna v Evropě,

---

3. Crèvecoeur se touto otázkou zabývá v jednom z dopisů v knize *Letters from an American Farmer* z roku 1782

odstranil také celou škálu literárních námětů, ať už je to napětí panující mezi jednotlivými společenskými vrstvami a uvnitř každé z nich, či koncepce prostřednictví nebo inspirace minulostí. "Princip rovnosti," říká de Tocqueville, „vysušil většinu starých pramenů poezie“. Z toho důvodu je podle něj více než pravděpodobné, že se poezie v takové situaci soustředí nejprve na přírodu jakožto svůj námětový zdroj, ale velmi brzy přeneseme svůj zájem na člověka: „Jsem přesvědčen, že demokracie přesune svou imaginaci od všeho, co je člověku vnější, a zaměří ji na člověka samotného. Demokratické národy se mohou určitou dobu bavit obdivováním přírody, ale ve skutečnosti je opravdu zajímavá jen zkoumání sebe sama“ [de Tocqueville, 46].

Demokratické národy se mnoho nestarají o minulost, o to více se zajímají o budoucnost. „Demokracie, která zavírá před básníkem minulost, otevírá před ním budoucnost.“ Také poezie mezi demokraticky smýšlejícími lidmi proto nebude žít „z legend“ či vzpomínek na „staré tradice“, ale bude se zaměřovat na možné vize budoucnosti.

Další bohatou studnicí námětů bude vztah člověka k Bohu, zbavený všech prostředkujících mezičlánků aristokratického vidění světa, přinejmenším pro ty, kteří neztratí víru vlivem skepticismu, jež v demokratické společnosti převládá. „Podobně lze předpovídat, že básníci v demokratických dobách budou dávat přednost ztvárnění vášní a myšlenek před ztvárňováním osob a skutků“ [de Tocqueville, 47]. Proto se budou literáti na americké půdě zabývat těmi nejskrytějšími zákoutími lidské duše, jejími emocionálními a duchovními prožitky a pohnutkami. Nebudou ani potřebovat prozkoumávat „zemi a oblohu, aby našli obdivuhodné objekty spředené z protikladů“, které v nás vzbuzují celou řadu protichůdných pocitů. Bude stačit se „pouze podívat na sebe“ [de Tocqueville, 48].

De Tocqueville nejen prorocky vystihl námět a některé formální rysy Whitmanovy poezie téměř čtvrt století před jejím vznikem, ale analyzoval ony konstitutivní prvky specifické americké skutečnosti a zkušenosti. Již on poukázal na toto těsné spojení mezi tím, co je vnímáno jako *americké* z hlediska společensko-politického, a mezi tím, co bude pokládáno za americké v oblasti literatury.

V podobném duchu těsného spojení americké reality a literatury hodnotí tradici amerického písemnictví kupříkladu Donald Kartinger a Malcolm Griffith, pro něž je také pocit nedostatku, ona absence v Evropě běžných společenských struktur a jevů, klíčem nejen k porozumění americké literatuře, k nalezení jejích specifik a definice, ale i kritériem pro formování kánonu. Pochopení významu odlišnosti americké reality od evropské nás „připraví na onen neobvyklý způsob, jímž [američtí] autoři zobrazují ve svých nejtýpčtějším dílech skutečnost“ [Kartinger, 3]. Podstatou americké literatury je vystižení napětí, které existuje mezi nedokonalou, neustále zpochybňovanou a opouštěnou skutečností a světem „jinde“.⁴⁾ Literárním vyjádřením nedokonalé a zpochybňované skutečnosti může být kupříkladu svět puritánských tradic v díle Hawthornové či břehy řeky Mississippi v *The Adventures of Huckleberry Finn*. Jim komplementární je „svět jinde“, svět dokonalejší, imaginární, snově nejasný, ale přesto neustále vyzývající a zpochybňující hodnoty a principy „světa zde“. Takovým možným světem je pro Huckleberryho Finna řeka

---

4. "World elsewhere", termín užívaný kritikem Richardem Poirierem v jeho knize se stejným názvem *A World Elsewhere*

Mississippi, na jejichž vlnách mizí zakořeněné rasové předsudky, je jím také duchovní svět Hawthornovy Hester, kde osobní éthos zpochybňuje puritánský nedostatek odpuštění a zaslepené moralizování.

Pro Kartingera a Griffitha je základem americké literatury toto „americké předsvědčení, že to, co je dáno, není dost dobré“ [Kartinger, 3]. Z „negativního vymezení americké zkušenosti, rezervovanosti ve vztahu k realitě, důrazu na hledání spíše než završení, z přílišného zaobírání se estetickými problémy zachycení zkušenosti, jež se stále jeví jako přechodná“ vyplývá definice „národní literatury, která je po celých tři sta let své existence v podstatě moderní ve svých námětech i formě“ [Kartinger, 5].

Myšlenka, že napětí mezi světem existujícím a světem možným je typickým rysem americké zkušenosti zachycované v nejlepších amerických literárních dílech, se objevuje také například u A. N. Kaula, který za typicky americké kanonické autory pokládá Melvilla, Coopera, Marka Twaina a Hawthorna. Ve své eseji se pak pokouší ukázat, že „tito romanopisci se hluboce zajímali jak o společnost své doby, tak o ideální koncept společenských vztahů“ a že neutuchající živost jejich díla je tvořena alespoň z části právě touto hrou mezi „skutečnými a ideálními společenskými hodnotami“ [Kaul, 62].

Nejen zmiňovaní autoři, ale celá řada dalších amerických kritiků vidí americkou literaturu prizmatem hledání toho, co je specificky americké a jak je tato kategorie zachycena v konkrétních literárních dílech. Kupříkladu Leo Marx vydal Whitmanův *Song of Myself* spolu s řadou literárně kritických esejů o této skladbě přímo pod názvem *The Americanness of Walt Whitman*. V úvodu píše: „Dnes už je americtví poezie Walta Whitmana jedním z postulátů literárního diskurzu. Je to myšlenka téměř tak axiomatická, jako idea velikosti Shakespeara. Zdá se, že lidé všech národností, povah a víry nacházejí ve Whitmanovi onu esenci amerického stylu“ [Marx, v].

Avšak sám autor těchto řádků uvádí, že zatímco se většina kritiků shoduje na Whitmanově americtví, panují až zcela protichůdné názory na to, čím je toto americtví konstituováno. I přesto je, píše Marx, těžké ubránit se, abychom o *Leaves of Grass* neuvažovali jako o knize, která „nese podtitul: *Básně - jednoznačně americké*“ [Marx, v].

Richard Chase pokládá Whitmanův tón v *Song of Myself* za charakteristicky americký druh humoru, jež je historicky „vzdáleně příbuzný restaurační komedii“ [Chase, 127]. Tento specificky americký humor je jakousi „radikální modifikací sentimentální komedie“ a ve své nejlepší podobě jej nalezneme v dílech „Marka Twaina, Melvilla, Thoreaua a Whitmana“. Také Chase se vrací k jaksí tocouquevillovskému spojení poezie se situací demokratické společnosti a poukazuje na další výrazně americký rys Whitmanovi poezie - totiž na fakt, že se Whitman pokládá za mluvčího své země a celého lidstva: „Demokrat se automaticky pokládá za akreditovaného reprezentanta a mluvčího své země, proto, když se stane básníkem, má sklon domnívat se, že jeho země, lidstvo i celý vesmír hovoří skrze něj“ [Chase, 130].

Také Chase se zmiňuje o tom, že americká zkušenost nabízí jen „několik modů, jež vskutku mohou dávat vznik mýtům“ a ti z amerických spisovatelů, kteří mají tendenci mýty vytvářet, mezi nimiž uvádí Coopera, Melvilla, Marka Twaina, Hawthorna, Parkmana, Faulknera a Hemingwaye, musejí vycházet z „téměř odysseovské velryby, lovu medvěda, útěku po řece, legend z hranice či hluboce zakořeně-

ných zvyků starého Jihu nebo rané Nové Anglie“. Také Whitmanova poezie vykazuje tyto mýtotvorné sklony, jež „v amerických rukách přetvořily tolik možných románů v romance a tolik básní v proroctví“ [Chase, 131].

Chase dále hovoří o tom, že národní literatura - a jako příklady jmenuje Poea, Melvilla, Emersona a Jamese – se odlišuje svým zájmem o já. I z tohoto hlediska shledává Whitmana typickým reprezentantem americké národní literatury, který sdílí s Jamesovým Christopherem Newmanem v *The American* způsob pojetí a tvoření já, s transcendentalisty víru v moc svobodného, dobrého, spontánního a dostatečně milujícího já, jež může vytvářet dobrou společnost.

Ačkoliv Chase uznává, že je nemožné přesně charakterizovat, co je americká kultura a že žádná kultura není jednodušší, ve své úvaze o Whitmanovi vytyčuje určité základní rysy americké národní literatury a dokládá, jak do těchto tradic Whitman zapadá, jak na ně navazuje, přetváří je a případně posouvá dál.

Také Van Wyck Brooks zasazuje Whitmana do tradice americké národní literatury pro jeho schopnost ztvárnit americký charakter, být jeho „kondenzátem“ [Brooks, 85]. Richard Jarrell svůj rozbor Whitmanovy poezie končí touto představou:

Jestliže si jednoho dne turistka ve zříceninách New Yorku všimne výtisku *Leaves of Grass* ...a přečte si několik řádků, bude si moci říct: 'Jak velmi americké! Kdyby Whitman a jeho země neexistovali, bylo by nemožné si je vymyslet' [Jarrell, 119].

Jak jsme již naznačili, pohled na to, co je ta pravá americká zkušenost, je u různých autorů různý. F. O. Matthiessen tvrdí, že americkou literární historii nejlépe pochopí ten, kdo ji studuje jako vedlejší produkt americké zkušenosti. V díle *American Renaissance* vyzdvihuje pět autorů na základě jejich „zanícení pro možnosti demokracie“ [Matthiessen, ix]. Pro Sacvana Bercovitche je podstatou americké zkušenosti hledání identity, avšak, jak vyplývá z jeho knihy *The Puritan Origins of the American Self*, pojetí identity omezuje na novoanglickou puritánskou tradici a kromě jiných vlivů tak zcela opomíjí geograficky rozlehlou, literárně významnou a přitom značně odlišnou kulturu Jihu. Pro Richarda Lehana je „americkým prototypem“ Robinson Crusoe, protože je „vtělením [amerických] kulturních hodnot“ [Lehan, 177]. Lehanův výběr kanonických autorů zahrnuje Williama Bradforda, jež ukazuje amerického Crusoea v podobě prvních osídlenců, J. F. Coopera, jehož americký Crusoe osídluje západ, H. D. Thoreaua a Walta Whitmana, kteří oba zaujímali poněkud kritický vztah k některým rysům crusoeovského mýtu (především jeho dobytčivosti a pocitu nadřazenosti nad domorodým okolím), a dále Marka Twaina, Faulknera, Cranea, Henryho Jamese, Dreisera, Ezru Pounda, T. S. Eliota, F. S. Fitzgeralda, Henryho Millera, Henryho Adamse, Thomase Pynchona a Normana Mailora.

Utváření amerického literárního kánonu na základě tradičního pojetí kritéria *americtví* může vést k několika problematickým důsledkům. Často se, především u prvních kritiků americké literatury, upřednostňuje obsah před formou a kritérium *americtví* pak nahrazuje kritéria literárně estetická. Další námitkou je fakt, že se zcela opomíjejí nebo přinejmenším nedoceňují díla svou podstatou univerzální a s tematikou obecně lidskou spíše než partikulárně americkou. Podobný osud kupříkladu postihoval některá díla Henryho Jamese, v nichž se autor pokouší s pomocí psychologických teorií svého bratra psychologa Williama Jamese, postihnout slo-

žitou stavbu lidského nitra. Jak uvádí Philip Rahv v roce 1943, sekce věnovaná Henry Jamesovi v *College Book of American Literature*, tedy v knize v té době běžně užívané jako učebnice v mnoha školách, začíná tímto téměř karikaturním sdělením: „Není jisté, zda Henry James skutečně patří do americké literatury, protože byl k Americe kritický a obdivoval Evropu...“ [Rahv, 154]. Do kategorie *americtví* se rovněž velmi těžko vměšťávají díla amerických expatriotů či autorů první generace emigrantů, obzvláště pocházejí-li z neevropského prostředí. Jistě se shodneme, že v každé literatuře (jako koneckonců v každé oblasti lidské činnosti) je vynikajících děl nemnoho. Nicméně, jak poukázala již Nina Baymová, je absurdní tvrdit, že jen málo amerických děl je skutečně amerických [Baym, 67].

Neméně diskutabilní je další společný rys děl, jež bývají pozitivně hodnocena na základě tradičních měřítek „americtví“: jsou to nejčastěji díla bílých autorů střední třídy, anglosaského původu, ze starší emigrace, mužského pohlaví. Kritika tohoto jevu se ozvala nejsilněji v šedesátých letech z řad afro-americké a feministické literární kritiky a pak v dalších desetiletích z řad ostatních menšin.

MULTIKULTURNÍ OTEVŘENÍ KÁNONU

Je zjevné, že „boj o kánon“ není pouze zápasem o literárně estetická měřítká hodnocení velikosti děl, ale je rovněž bojem o národní identitu, o to, co je americké a co je jako takové kulturně konstitutivní. Tak jako se zhruba od poloviny století přehodnocuje postavení různých menšinových skupin v rámci celku americké společnosti, mění se i pohled na validitu jejich literární prezentace. Zrození afro-amerických studií koncem šedesátých let poskytlo mimo jiné i akademické zázemí pro snahy o kanonizaci literatury psané černými Američany. První, kdo v souvislosti s americkou černošskou literaturou použil slovo *kánon*, byl, jak uvádí Henry Louis Gates, teolog a publicista Theodor Parker, který již v roce 1846 ve svém proslovu bědoval nad stavem americké literatury, která je podle jeho názoru jen imitací britských tradic. O tři roky později již Parker nachází opravdový americký žánr:

Přesto existuje část naší trvalé literatury, pokud tomu můžeme říkat literatura, jež je zcela originální a domorodá... Máme proud literární produkce, jež nemohl být napsán nikým jiným než Američany, a pouze zde; mám na mysli životopisy uprchlých otroků [Gates, 23].

Ve stejné době se ozývají další pokusy o ustavení afro-amerického kánonu, ať už se jedná o Lanussovou antologii černošské poezie psané ve stylu francouzského romantismu, či o antologii Allenovu. Obě měly jeden cíl - postavit hráz rasistickým předsudkům poukázáním na intelektuální a umělecké schopnosti amerických černošů - každá však k tomuto cíli chtěla dospět jinou cestou. Lanusse sestavil antologii z nepolitických básní ve francouzském duchu, jako by chtěl říci: dovedeme psát jako Francouzi, zacházejte s námi jako s Francouzi a ne jako s otroky. Allen naopak preferoval díla s výrazně rasovou tematikou. Již od této doby se, jak poukazuje Gates, datuje základní otázka afro-amerického literárního kánonu (a paralelně i dalších minoritních kánonů): Je černošskou literaturou pouze literatura s explicitně černošskými náměty či je to jakákoli literatura napsaná americkým černochem?

Od 20. let 20. století se do afro-amerického kánonu zařazuje i "vernakulární" literatura, tedy spirituály, blues, či pracovní písně. V. F. Calverton se v předmluvě ke své antologii černošské literatury znovu vrací k otázce *americtví* a výmluvně tvrdí, že pravým Američanem je pouze americký černoš, který vytvořil ve Státech zcela originální kulturu, kdežto bílí Američané pouze nedokonale napodobují tradice svých evropských předků.

Brown a Davis ve své antologii *The Negro Caravan* prosazovali názor, že černošští spisovatelé netvoří jakýsi vlastní izolovaný literární proud, ale jsou to spisovatelé američtí a jejich díla jsou tudíž součástí americké literatury. Pro ně byl afro-americký kánon definován takto: „[Je to] kánon, který je sjednocený tematicky sebeobranou vůči rasistickým literárním konvencím i výrazově 'tahy svobody'“ [Gates, 29].

Podle Gatesova vyjádření je „nejčernějším kánonem ze všech“ [Gates, 30] kánon definovaný Amiri Barakou a Larry Nealem v *Black Fire* (1968). Z hlediska formálního přijímá černošské kulturní inovace, tedy černošskou hudbu, představení, ústní tradici, z hlediska obsahu je veden touhou a zápasem za osvobození. Africký esencionalismu zde byl vyzdvížen jako podstatný rys univerzálního amerického dědictví.

Jestliže antologie první poloviny tohoto století sotva kdy zahrnovaly černošské autory, jsou dnes již životopisy uprchlých otroků, díla představitelů Harlemské renesance i literárního hnutí 60. let našeho století běžně vydávána, antologizována a stojí v centru zájmu čtenářských i literárně kritických kruhů. Nejlepším dokladem snad může být Nobelova cena udělená americké černošské spisovatelce Toni Morrisonové.

Proces hledání a definování afro-amerického kánonu měl také vliv na změny pohledu na tradičně oceňovaná díla. Ačkoliv *The Adventures of Huckleberry Finn* jsou obvykle i nadále pokládána za klasické dílo, jejich kritická recepce získala nový aspekt - kritické vyrovnání se s faktem, že způsob prezentace černocha Jima podléhá tradičním rasovým předsudkům a stereotypům. Podobnému přehodnocení se nevyhnula ani *Uncle Tom's Cabin*, rehabilitovaná pro svou literární hodnotu a neobyčejný společenský dopad. Také Stoweová, ač poukazující na zlo otroctví, paradoxně podléhá ve své literární prezentaci černošů předsudečným stereotypům.

Tato vlna nové citlivosti a multikulturní vnímavosti k tradičním dílům bílých Američanů bývá někdy z nedostatku hlubších znalostí v evropském kontextu znevažována. Vychází však z nejvlastnějších amerických tradic, z oné úcty k lidské individualitě s jejími právy a z úporné snahy vymezit vlastní identitu a specifikum americké zkušenosti. Protože americká zkušenost je bytostně pluralitní, musí tuto skutečnost respektovat i její literární prezentace.

Rovněž feministická kritika se podílí zásadní měrou na současném procesu redefinování americké zkušenosti. Poukázala totiž na to, že ačkoliv je v dějinách americké literatury přinejmenším stejný počet spisovatelek jako spisovatelů, jejich díla byla tradičně opomíjena, znevažována a často i zatracována (vzpomeňme jen notoricky známé Hawthornovy poznámky o tom, že se nemůže prosadit vůči „té smečce ženských pisálků“,⁵⁾ nebo Fiedlerova označení spisovatelek jakožto autorek neuvěřitelně špatných best-sellerů). Jak poznamenává již zmiňovaná Nina Baymová, jsou písíci ženy pokládány téměř za nepřátele literatury a jsou obviňovány z toho, že kazí vkus čtenářstva.

---

5. Stěžoval si tak v roce 1854 svému nakladateli, v orig. "damned mob of scribbling women" (1854).

Ženská zkušenost světa jakoby neodrážela zkušenost americkou, nebyla vtělením amerických kulturních hodnot. „Znamená to, že podstata americké zkušenosti je inherentně mužská“ [Baym, 70]. Literární kánon pak neodráží objektivní hodnotové soudy prověřené historií, ale je to kulturně vázaný politický konstrukt. Annette Kolodny podobně hodnotí interpretativní strategie literární kritiky, jež nejsou přirozené a univerzální, ale historicky podmíněné a tedy nutně ovlivněné sexismem [Showalter, xi].

Praktickým dopadem feministických literárních studií bylo v první řadě rozšíření kánonu americké literatury o opomíjená, avšak hodnotná díla některých ženských autorek. Jane P. Tomkinsová se svými pronikavými a fundovanými rozbory zasloužila o „rehabilitaci“ Harriet Beecher Stoweové, autorky snad nejvlivnější americké knihy *Uncle Tom's Cabin*. Přestože i tato kniha reprezentuje typicky americkou zkušenost napětí mezi možným světem křesťanských ideálů lásky a rodiny a skutečným světem obchodu s otroky, byla zapomenuta především proto, že ji napsala žena, o ženském prožívání onoho bolestného a hanebného amerického faktu otroctví, a napsala ji převážně pro ženy. Podle Tompkinsové je další podstatnou příčinou znevažování románu Stoweové fakt, že na něj nelze aplikovat estetické kategorie modernismu, jež tak hluboce ovlivnil literárně kritické uvažování tohoto století, nýbrž že je to román vyrůstající z komplexního systému koncepčních kategorií sdílených autorkou a jejím čtenářstvem - jde o: „vztah k rodině a dalším společenským institucím, definice moci a jejího vztahu k individuálnímu lidskému citění, ideje politické a sociální rovnosti, a především systém náboženské věrouky, jež je tomu všemu základem“ [Tompkins, 85].

Podobným literárně kritickým přehodnocením prošla celá řada děl amerických autorek, opomíjených v tradičních kánonech. Kupříkladu zatímco povídky zabývající se temnými stránkami lidské psychiky a otázkami psychických chorob od E. A. Poea byly (byť po určitých diskusích) přijaty jako průkopnická díla žánru, povídka Charlotte Perkins Gilmanové *The Yellow Wallpaper*, zachycující hrdinčino postupné psychické zhroucení, byla jednoznačně odmítnuta. Ačkoliv Poeův popis choré duše uvězněné v rozpadajícím se domě předků byl ihned vnímán jako „symbolicky a sémanticky relevantní“ [Kolodny, 50], trvalo více než půl století uznat symbolickou a sémantickou relevanci a literární paralelu (snad i záměrnou polemiku s Poeovou povídkou *The Pit and the Pendulum*) v osudu středostavovské hrdinky zobrazené Gilmanovou.

Feministická literární kritika nejen vynesla na světlo akademické a kritické pozornosti jednotlivá díla, jednotlivé autorky a později rehabilitovala celou větev americké literatury představovanou především ženami-spisovatelkami, ale otevřela také diskusi o kánonu obecně. Jestliže teoretikové zabývající se americkým kánonem takto zcela opominuli jeden podstatný proud americké literatury, bylo jen logickým krokem zpochybnit i validitu jejich kritérií kanonicity a znovu přehodnotit způsob a podmínky, na jejichž základě uznáváme určitá díla jako klasická a jiná jako druhořadá.

Lillian Robinsonová žádá, aby se feministická literární kritika nespokojila pouze s vytvořením jakéhosi feministického „vzdorokánonu“ sestávajícího především z kvalitních děl spisovatelek, ale pokusila se najít taková kritéria hodnocení literárních děl, jež by vedla k vytvoření pluralistického heterogenního kánonu, který by nejlépe vystihoval základní rys americké zkušenosti - totiž její multikulturalismus.

Tak jako se od šedesátých let hovoří o afro-americkém kánonu, hovoří se v posledních desetiletích o dalších minoritních kánonech - asijsko-americkém, indiánském, mexicko-americkém, apod. Otázka etnicity se dostává do popředí nejen v politice, ale i v humanitních oborech. Impulsem k tomuto multikulturnímu diskursu je v politice především úspěch různých hnutí za lidská práva a za práva menšin, na poli akademickém má neopominutelný vliv změna demografické struktury studentstva. „Netradiční“ studenti nenacházejí sobě vlastní a jejich kultuře srozumitelné obrazy v tradičně vyučované, převážně bělošské, anglo-saské protestantské literatuře. Menšinová, nově úspěšně vystudovaná literární kritika upozorňuje na kvalitní díla minoritních literatur a po zpracování jakéhosi vlastního menšinového kánonu usilují o jeho včlenění do celkového kánonu americké literatury.

Na tyto multikulturní požadavky otevření tradičního literárního kánonu dosud opomíjeným menšinovým literaturám citlivě reagují nakladatelství a přicházejí s takzvanými inkluzivními antologiemi. Velmi dobrým příkladem je *The Heath Anthology of American Literature* z roku 1990 (Lauter, P. ed.: *The Heath Anthology of American Literature*, D.C.Heath, Lexington, 1990), v níž najdeme mnoho ukázek z děl různých menšinových autorů a autorek. Poprvé se zde setkáváme i s díly, jež nebyla prvotně psána v angličtině a se záznamy ústních lidových tradic různých kmenů.

Závěrem lze říci, že na rozdíl od biblického kánonu podléhá literární kánon časovým změnám, které odrážejí nejen měnící se estetický vkus, ale i proměnlivá kulturně společenská hnutí. V tomto smyslu existuje určitá paralela s Waardenburgovým názorem na provázanost interpretace ideologicky závažných znaků a vývoje určité kultury.⁷⁾ Také pohled na validitu literárních znaků a jejich interpretace podléhá proměnám společenského klimatu. Současné hnutí snažící se strhnout hranice dosavadních tradic a na místo do značné míry monolitického kánonu tradičního zavést celý komplex vzájemně se prolínajících pluralitních kánonů je velmi pravděpodobným literárním protějškem procesu legitimizace požadavků postmoderny. Podobně jako Lyotard hovoří o konci univerzálně platné metanarace, jsme i v oblasti literárně teoretické svědky pádu legitimacy vševysvětlujících literárně interpretativních teorií a jednotného modernistického literárního kánonu.

Tento stručný historický nástin se pokusil ukázat, kolik existuje různých pohledů na to, co je pravá americká zkušenost, jejíž literární reprezentace bývá tak často pokládána za základ americké literární tradice. Pokusili jsme se rovněž namátkově poukázat na významná díla, která při takovém posuzování zůstávají opomíjena a zdůraznili jsme fakt, že i koncept *americké zkušenosti* je „dobově proměnným a kulturně vázaným konstruktem“.

---

7. Podle religionisty Jacquese Waardenburga totiž existuje úzký vztah mezi sociálně-kulturní epistémou a způsobem interpretace náboženského systému znaků, a že tedy „sledovat vývoj a dějiny výkladu nábožensky a ideologicky závažných znaků znamená vlastně sledovat na abstraktní rovině vývoj konkrétní kultury“ [Horyna, 92].

Bibliografie:

Baym, Nina: "Melodramas of Beset Manhood" v Showalter, E.: *The New Feminist Criticism: Essays on Women, Literature and Theory*, Pantheon Books, New York, 1985.

Brooks, V.W.: "The Precipitant" v Marx, L.: *The Americanness of Walt Whitman*, D.C. Heath, Boston, 1967.

Filipi, P.: *Křesťanstvo*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 1998.

Gates, H. L., Jr.: *Loose Canons: Notes on the Culture Wars*, Oxford University Press, New York, 1992.

Harris, W.V.: "Canonicity", *PMLA* 106, 1991.

Horyna, B.: *Úvod do religionistiky, Oikumené*, Praha, 1994.

Chase, R.: "Whitman and the Comic Spirit" v Marx, L.: *The Americanness of Walt Whitman*, D.C. Heath, Boston, 1967.

Jarrell, R.: "Some Lines from Whitman" v Marx, L.: *The Americanness of Walt Whitman*, D.C. Heath, Boston, 1967.

Kartinger D.M., Griffith, M.A.: "Introduction" v *Theories of American Literature*, The Macmillan Company, New York, 1962.

Kaul, A. N.: "Cultural and Literary Background: The Type of American Experience" v Kartinger D.M., Griffith, M.A.: *Theories of American Literature*, The Macmillan Company, New York, 1962.

Kolb, H.H. Jr.: "Defining the Canon" v Ruoff, A., Brown, L., Ward, W. Jr. ed.: *Redefining American Literary History*, New York, MLA, 1990.

Kolodny, A.: "Dancing Through the Minefield", *Feminist Studies*, 6, 1980, cit. dle Showalter, E.: *The New Feminist Criticism: Essays on Women, Literature and Theory*, Pantheon Books, New York, 1985.

Lauter, P.: "Race and Gender in the Shaping of the American Literary Canon: A Case Study from the Twenties", *Feminist Studies* 9, 3, 1983.

Lehan, R.: "Literature and Values: The American Crusoe and the Idea of the West" v Luedtke, ed.: *Making America, USA*, 1984.

Lyotard, J.-F.: *O postmodernismu*, Filosofický Ústav AV ČR, Praha 1993.

Marx, L.: *The Americanness of Walt Whitman*, D.C. Heath, Boston, 1967.

Matthiesen, F. O.: *American Renaissance*, Oxford University Press, New York, 1941 (cit. v Nina Baym).

Rahv, P.: "Attitudes toward Henry James" v Leary, L., ed.: *American Literary Essays*, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1960.

Robinson, L.S.: "Treason Our Text" v *Tulsa Studies in Women's Literature*, 2, 1983, cit. dle Showalter, E.: *The New Feminist Criticism: Essays on Women, Literature and Theory*, Pantheon Books, New York, 1985.

Ruland, R., Bradbury, M.: *Od puritanismu k postmodernismu*, Mladá fronta, Praha 1997.

Showalter, E.: *The New Feminist Criticism: Essays on Women, Literature and Theory*, Pantheon Books, New York, 1985.

Tomkins, J.T.: "Sentimental Power: *Uncle Tom's Cabin* and the Politics of Literary History", *Glyph*, 2, 1978, cit. dle Showalter, E.: *The New Feminist Criticism: Essays on Women, Literature and Theory*, Pantheon Books, New York, 1985.

de Tocqueville, A.: "Poetry in a Democratic Society" v Marx, L. ed.: *The Americanness of Walt Whitman*, D.C. Heath, Boston, 1967.

Trilling, L.: *The Liberal Imagination*, Anchor Books, Garden City N.Y., 1950.

Resumé

The article claims that the idea of “americanness” is a plausible non-aesthetic criterion of American literary canon formation. The author illustrates the traditional concepts of the American experience and classical canon based on them and presents the contemporary opening up of the canon as a natural consequence of the changing perception of americanness that has gradually included the non-white and the female perspectives.